

A photograph of a red wooden building with a window and yellow roses in the foreground. The text is overlaid on the right side of the image.

Bygga i Sydnärke

LOKAL BYGGTRADITION
IDÉER & INSPIRATION

Askersunds
KOMMUN

LAXÅ
KOMMUN

**Samhällsbyggnad
Sydnärke**

ASKERSUND – LAXÅ – LEKEBERG

Länsstyrelsen
Örebro län

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

Produktion Bild & Kultur AB

Text: Maria Gunnarsson

Foto där inget annat anges: Anette Rosén Müntzing

Grafisk form: Anette Rosén Müntzing

Tryck: Ljungbergs Tryckeri AB, Klippan 2022

Omslagsbild från Svinnersta kapell.

Vad är vackert?

Den här lilla idéboken är tänkt att vara en inspirationskälla för dig som bor och bygger i lantlig miljö i Askersunds och Laxå kommuner.

Byggnadstraditioner följer varken läns-, landskaps- eller kommungränser. När vi i denna skrift använder bergreppet Sydnärke inkluderar vi hela Laxå kommun, även om en betydande del av kommunen ligger i landskapet Västergötland.

Sydnärke har en aktiv landsbygd. Naturen och historien har skapat vissa förutsättningar: Lantbruket är relativt småskaliga och gårdarna ofta små. Det finns många torpställen och bymiljöer. En annan verksamhet som lämnat spår i byggandet är traktens järnhantering. I de äldre gårdsmiljöerna ingår ofta en smedja. Järnframställningen har lämnat spår i form av slaggsten, ett byggnadsmaterial som återkommer i många husgrunder och jordkällare.

Man ser här att det som var avfall i en viss process blev en efterfrågad produkt i en annan. Sättet att ta tillvara var en självklarhet och det behöver vi lära oss igen. Hållbarhetstanken gäller även hus och boende: att ta tillvara och utveckla det man redan har. Det leder till en hållbar konsumtion. Vi behöver i högre grad dra nytta av förnybara material och resurser. Sakkunskapen i denna skrift kommer från byggmästarna Bengt Adolphi och Håkan Bagger. Bengt Adolphi har i många år varit styrelseledamot i Svenska bygg-

nadsvårdsföreningen. Han är inriktad mot hållbart och klimatsmart byggande. Håkan Bagger har i fyrtio års tid vårdat, restaurerat, byggt om och flyttat hus med syfte att bevara och hålla byggnadskultur och hantverkstradition levande. Håkan Bagger är länsombud för Svenska byggnadsvårdsföreningen.

Mattias Jonsson, Starketorp bygghantverk har bidragit med kunskap om fönsterreovering och Jonny Sundberg, Askersunds Färghandel har delat med sig av tips gällande färg och färgsättning. Skriften är utvecklad i samarbete med Samhällsbyggnad Sydnärke, Askersunds och Laxå kommuner. Bildexemplen är hämtade från trakten. Ett särskilt tack till er husägare som ställt upp och låtit oss fotografera era hus och byggnadslösningar!

Vad som är vackert är ytterst subjektivt, men kanske kan man enas om att hus och byggnader som samspekar med varandra skapar en harmoni. Och harmoni är skönt. Det gäller både husens utformning, placering och färgsättning. Trakten har ett omväxlande landskap och det är ofta nära till en stor eller liten sjö. Här har människor bott och levt länge, och vi hoppas att du ska hitta glädjen i att bo och bygga i Askersunds och Laxå kommuner!

Byggtradition i Sydnärke

Kan man tala om en lokal byggtradition i Sydnärke? Askersunds och Laxå kommuner erbjuder många skilda byggstilar och traditioner som byggts samtidigt eller som avlöst varandra i tiden. Det är svårt att tala om en enda byggstil, men man kan ringa in några teman.

Den klassiska Närkestugan hittar man lite överallt i trakten. Det är ett rödfärgat tvåvåningshus med ingång placerad på långsidan, två sovrum på övervåningen och kök och rum med eldstad på bottenvåningen. Närkestugan byggdes på många andra håll i landet med, inledningsvis med en enda våning, men från 1770-talet började man bygga i två våningar vilket sparade in på takkostnaderna.

Lokalt kan en bysnickare ha satt sin prägel på många hus i en bygd. Det kan man se till exempel i Närkesberg, där många hus överst vid taknocken har ett fyruddigt "stjärnfönster" som bröderna Eklund snickrade i Eketorp i början av 1900-talet.

Trakten har haft några större företag och bruk kring vilka en kultur växte fram med tillhörande byggnadstradition, såsom Hasselfors, Aspa, Olshammar, Skyllberg, Mariedamm och Skogaholm. På dessa orter kan man finna putsade hus, arbetarbostäder och lantarbetarbostäder.

Brunnsmiljön vid Porla Brunn är ytterligare en intressant miljö att hämta inspiration från. Där är byggnaderna uppförda med liggande panel med detaljer hämtade från grekiska tempel.

Men det allra vanligaste huset på landsbygden i Sydnärke är den röda stugan, eller gården med sina uthus och lador.

Foto: Laxå kommun

▲ Stjärnfönster i Närkesberg.

▲ Slaggstensgrund i bruksorten Skyllberg.

◀ Brunnsmiljö i Porla.

Närkestuga i Sannerud, Tived från 1876 med fina tillbyggnader. ►

Husets placering

ng

En viktig fråga att fundera på för dig som bygger nytt är husets placering på tomten.

En grundtanke är att husets placering ska ta vara på läget, inte förstöra det. Huset behöver inte stå där det är som vackrast på tomten – utan hellre ge utsikt mot det vackra. Om man har möjlighet att placera sitt hus så att man får fina utblickar från de rum där man vistas mest, då har man lyckats bra. Ta med en skön stol till tomten och tänk ut vad du vill ha för utsikt framöver. Vad som också är viktigt är hur huset landar i sin omgivning. Hur ser naturen ut kring huset? Övrig bebyggelse? Landsbygden runtomkring? Ett lyckat husbygge samspelar med sin omgivning.

Men det finns andra faktorer att väga in, av mer praktisk karaktär. Energifrågan, till exempel. Om huset ska kunna ta vara på solenergi bör placeringen också ta hänsyn till detta. Det handlar både om solens instrålning i huset och solenergin på husets tak.

Frågor kring dagvatten, vatten och avlopp bör också finnas med i tidigt stadium. Kommunalt VA eller enskilt? När en slamsugningsbil till din anläggning?

Hur kommer du att röra dig i vardagen med logistiken kring huset med familj, bil, matkassar och cyklar? En genomtänkt placering av huset, som förstörs av en illa placerad carport kan undvikas med god planering! Ska garaget byggas ihop med huset och bli en enhet? Eller vara fristående? Tomtens möjligheter får avgöra.

Om tomtens läge är bullrigt bör bullerdämpande åtgärder tas med i planeringen. Buller nattetid är sällan ett problem, då välisolerade fönster stänger ute det mesta. Buller dagtid kan pareras med fyllnadsmassor, växtlighet och plank, men även med komplementbyggnader. Kanske kan ett garage placeras så att det även motverkar buller.

Grannarnas syn på ditt husbygge är viktig, och här har du som bygger möjlighet att avdramatisera genom att i god tid informera grannarna om dina planer.

Vissa bygglov har grannarna rätt att lämna synpunkter på. Deras åsikter vägs sedan in i den totala bedömningen. Byggprocessen – och grannsämjan – blir bättre om alla är med på tåget från början.

Och till sist: hur blir det på tomten i framtiden? Finns det plats för en komplementbyggnad? Plats för ett hemmakontor? Gäststuga? Ett litet uthus för kräftburar, skivstången, femtioårskalaset, cykelkärnan? Växthus och verkstad? Unna dig lyxen att fantisera innan du börjar bygga ditt hus!

Denna huvudbyggnad är relativt nybyggd i Svinnerstas traditionella bymiljö. Här stod tidigare ett annat hus. Den lilla stugan är mycket äldre än huvudbyggnaden och de båda husen samspejar fint med varandra.

På tomten i Svinnersta fanns ett litet hus. Det nya boningshuset byggdes i samma stil, men för att få en fungerande gårdsbild trots sluttningen blev lösningen att bygga en suterrängvilla.

4 tips!

1. Husets placering ska lyfta läget och bli en naturlig del av landskapsbilden.
2. Tänk tidigt igenom praktiska frågor såsom VA, energi och logistiken kring ditt boende.
3. Behöver du skärma av eventuellt buller?
4. Kommunicera i god tid med dina grannar om byggplanerna.

Lösvirke / prefabricerat?

Valet beror på köparens vilja, ambition, möjligheter och bygglust. Bland kataloghusen finns mycket att välja bland, men hämta även inspiration från husen i närområdet.

Graden av prefabricerade lösningar spänner över ett brett fält, där den minsta graden är att köpa färdiga takstolar, och den högsta graden av prefabricering är att köpa ett färdigbyggt modulhus till en iordningställd husgrund, och sedan ansluta el och VA.

Floran är stor när det gäller prefabricerade hus; många tillverkare och många modeller. För den som bygger i lösvirke måste tidsaspekterna noga övervägas. Byggprojekt inom familjen tar tid. En tumregel

är att husbygget måste ha sitt yttre klart inom en tvåårsperiod. När väl huset är skyddat för väder och vind kan man ta det i den takt det passar.

Att köpa ett renoveringsobjekt kan vara ett drömprojekt. En renoveringsprocess tar tid, och kräver förkunskaper och engagemang. I pris kan det vägas mot att köpa ett modernt, prefabricerat hus. Det är viktigt att tänka igenom vilket slutresultat man kommer trivas bäst med.

Detta hus i Snavlundabygden är nybyggt av en gammal timmerstomme som är hitflyttad från grannkommunen.

Ett modulhus från ett husföretag som har funnit sin plats med utsikt över Alsen.

I samband med ett generationsskifte i Bengtstorp behövdes ytterligare ett hus. Huset i traditionell stil är ett kataloghus från en svensk tillverkare som har kompletterats med tillbyggnaden till höger. Det uppförs av lokala snickare och kommer att rödfärgas.

Tillbyggnader

◀ Huset utanför Rönneshytta från 1911 med tillbyggd tvättstuga, hall och skyddad entré. Det moderna trädäcket fungerar bra i den klassiska miljön.

▲ En villa i Lerbäck från 1905 med slaggstensgrund har under åren byggts till i omgångar. Den liggande panelen skapar en enhetlighet liksom färgsättningen.

Ett bra hus kan plötsligt bli trångt. Tillbyggnader handlar ofta om hygienutrymmen, en tvättstuga, en groventré, nya sovrum, ett hemmakontor eller kanske ett sällskapsrum.

En smart tillbyggnad kan vara lösningen som gör att man kan bo kvar i huset och få en fungerande vardag. När man gör en tillbyggnad kommer det krävas en anpassning. När det kommer till själva utformningen av en tillbyggnad finns det inga generella råd, utan allt handlar om hur tillbyggnaden samspelar med det befintliga huset. Det gäller att förstå ursprungshuset

för att kunna göra en fin och bra tillbyggnad. Det är ingen omöjlig uppgift och det finns många knep!

En tillbyggnad skapar också dynamik till det befintliga huset. Det bildas nya hörnor och vinklar. Det finns oändligt många varianter av tillbyggnader, och här ska man vara observant, så man inte bygger sönder kvaliteter hos det befintliga huset. Man kan

Närkestugan i skogsmiljö mellan Laxå och Askersund har en tillbyggnad med dubbel funktion, dels den rödmålade delen för groventré med tvättstuga, dels den vitmålade glasverandan med utsikt mot sjön. Tillbyggnaden är placerad som ett "L" runt huset.

lyckas både genom att välja att bygga i samma stil som det befintliga huset eller att avvika och bygga något helt nytt. Det kan handla om att göra en modernisering, men lika ofta om att återställa. En tidigare gjord tillbyggnad kanske rent av måste rivas, för att skapa plats för det familjen egentligen behöver.

Ofta behöver tillbyggnaden ges en flackare taklutning än ursprungshuset och därmed kan den behöva en annan takbeklädning än tegel.

En takkupa kan bli ett fantastiskt tillskott på övervåningen till ett 1,5-planshus. Ett takfönster ligger i takfallet, medan en takkupa – liten eller stor – skjuter upp ur taket och skapar full takhöjd där taket faller. Plötsligt kan en ganska mörk yta med snedtak bli ett luftigt och trevligt rum med utsikt. Det finns många exempel på takkuper i bildmaterialet i denna skrift.

Många charmiga äldre hus på landet är små. Med 50–70 kvadratmeter har en modern familj svårt att få plats. Här kan lösningen vara att göra en helt ny huskropp intill det gamla huset. En gång kan förbinda de båda huskropparna. En fin enhet kan skapas genom enhetliga fasader och färgsättning. Entrén kan läggas i gången mellan huskropparna.

Äldre hus i Scinnersta med stengrund som byggts ut i omgångar. Glasverandan och trädäcket är de senaste tillskotten. Detaljer från den äldre delen har blivit inspiration i det nya, och huset har varit vitt sedan det byggdes.

Här ett modernare hus i Laxå med tillbyggnad som går ända upp i nocken på den ursprungliga rektangulära huskroppen. Tillbyggnaden har skapat en trevlig hörna för en altan. Notera den diskreta lösningen där solpanelerna fått svartlackerade metallprofiler.

Från vägen på andra sidan huset kan man knappt ana vilken stor tillbyggnad som gömmer sig på husets baksida. Huset i Sannerud med det nya orangeriet har en makalös utsikt mot sjön Unden.

Verandor, farstukvistar, entréer...

Verandan är en liten form av tillbyggnad vid entrén till huset. Den skyddar entrén och är samtidigt det första mötet med huset.

Att bygga en veranda kan vara ett kreativt sätt att göra helhetsintrycket av ett hus vackrare och roligare. Verandan bör alltså bli en prydnad och ge ett positivt tillskott till huset.

I slutet av 1800-talet började man bygga punschverandor till stora hus, rejält tilltagna verandor med snickarglädje för skönt sommarliv under tak – och punsch var drycken på modet. Ett fint exempel på detta är prins Augusts punschveranda till Biljardflygeln på Stjersunds slott utanför Askersund.

Dagens verandor har ofta en mycket praktisk funktion, utöver att de är en plats att umgås på. Här kan man parkera stövlarna under tak, vädra kläder och ställa ut mat att svalna. Här kan matkassarna mellanlanda utan att bli blöta i botten, och här kan en granne ställa av en kasse äpplen i skydd.

Verandan ska inte vara för stor, då blir den en tillbyggnad. Den som bygger en veranda kan överväga om den även ska omfatta övervåningen. Verandans tak kan bli en balkong.

Prins Augusts punschveranda vid Stjersunds slott.

En veranda är en rolig möjlighet att göra ett hus vackrare!

Komplementbyggnader

En komplementbyggnad är ett fristående hus som fungerar som ett komplement till en huvudbyggnad.

Det kan vara en gäststuga eller ett garage, ett växthus, lusthus eller en vedbod. Något som kompletterar det redan byggda.

Birgit Friggebo och Stefan Attefall är politiker som blivit odödliga genom sina komplementbyggnader med bestämda ytmått. En komplementbyggnad som följer reglerna för attefallshus får idag maximalt ha trettio kvadratmeters utvändig byggarea och en maximal nockhöjd på fyra meter. Reglerna för friggebod är en maxyta på femton kvadratmeter och en nockhöjd som inte överstiger tre meter.

En komplementbyggnad får användas som gästhus medan en komplementbostad får användas som bostad. Du får ha kök och badrum i en komplementbyggnad. Det är bara att användningen inte får vara för mer permanent boende, för då gäller andra regler.

Som komplement kan den nya byggnaden bygga vidare på gårdsbilden, och på ett fint sätt skapa en enhet. Det kan annars ge ett lite rörigt intryck om varje hus på tomten har sin egen stil. Enhetlighet kan skapas på en rad nivåer: i fasad och färgsättning, materialval, riktning på panel, val av tak, fönster och dörrar.

När det kommer till enhetlighet är takvinklar en ofta förbisedd fråga. Prefabricerade moderna attefallshus har ofta en mycket flack takvinkel, i jämförelse med traditionella bostadshus i Syd-närke. Proportioner gör stor skillnad för utseende och känsla, och den som är osäker på utformningen har mycket att vinna på att fråga en arkitekt om råd. Nätforum och frågespalter i byggnadstidningar kan vara en väg framåt. Andra fastigheter i närområdet kan också bidra med inspiration i form av fina gäststugor och uthus.

Snavlunda: Ett helt nybyggt garage som samspelar med boningshuset.

Grundregeln vid tomtgränsen är att en komplementbyggnad ska ha ett avstånd på minst 4,5 meter till närmsta tomtgräns. Men, om du har grannens godkännande får du bygga närmare tomtgränsen. Se dock till att ni har denna överenskommelse skriftlig, för att undvika framtida oenigheter.

Innan du sätter igång, undersök vilka regler som gäller för ditt bygge, inhämta synpunkter från grannarna och planera i god tid!

Så här kan också ett attefallshus se ut. Fint samspel med skogen.

***Tak &
skorstenar***

Ett hustak är en avvägning mellan konstruktion, täckningsmaterial och lutning.

Takets form och takets förhållande till fasadhöjden är en viktig del av arkitekturen och upplevelsen av en byggnad. Traditionellt sett har hus i Sydnärke haft ”mer vägg än tak”. Ett 1,5-planshus i trakten har ofta förhöjt väggliv, med fönster på långsidans övervåning, vilket ger nästan två hela våningsplan. Det är viktigt att fundera kring takutformningen när man vill anpassa nya hus eller tillbyggnader till äldre bebyggelse.

Även färgen på taket är avgörande för hur byggnaden upplevs. Förr styrdes takmaterialet och därmed utseendet av lokala naturförutsättningar. I Sydnärke är det röda tegeltak som varit dominerande. Tegeltak har bland annat funnits i Ramundeboda utanför Laxå under medeltiden och i Bastedalen söder om Askersund från mitten av 1800-talet.

Det finns mängder av varianter på lertegelpannor, och att hitta kompletterande pannor till ett gammalt tak är inte alltid lätt. Byggnadsvårdsbutiker kan erbjuda gammalt taktegel. Nyttillverkning av traditionellt lertegel förekommer i Sverige, men med ytterst begränsat antal tillverkare. Taktegel finns i två modeller: enkupigt eller tvåkupigt. Enkupigt är svårare att lägga men mycket vackert. Det ger ett lug-

◀ *Nymurade skorstenar i äldre stil prydda med smidda vindflöjlar. Färgen på tegelstenarna harmonierar med taktegel.*

Enkupigt lertegel och fina detaljer i förzinkad plåt.

nare intryck eftersom det är hälften så vågigt som det tvåkupiga. Ett rätt lagt tegeltak håller i hundra år!

Naturligtvis finns även andra material. Plåt kan vara ett fint komplement till tegel, exempelvis på en tillbyggnad. Trapetsplåt är utvecklad för industrifastigheter och passar bäst där. Plåt till boningshus är hellre slät plåt med stående falsar. Det finns också plåt som imiterar tegel, på håll är det svårt att se att det är plåt.

Skorstenen kan bli husets smycke. På större hus kan det vara fint med två skorstenar – och finns det enbart rökgång i en av dem, kan man ha ventilation i den andra. Skorstenar kan muras i tegel, men de kan också byggas i lecablock och kläs i plåt.

Fasader

Fasader till hus på landsbygden är för det mesta i trä. Förr timrades husen, och exteriören utgjordes av det liggande timret.

Med tiden började man sätta stående panel på timmerstommen och fick på så vis bättre isolering. Liggande panel introducerades under det sena 1800-talet med sågverkens möjlighet att leverera hyvlat och spåntat virke i stor skala. I vår del av landet förblev stående panel med läkt det vanligaste, medan i västra Sverige och Norge är liggande panel vanligare. Stående eller liggande panel ger olika utseende till huset. Liggande panel behöver ingen lockläkt som den stående och blir därmed slätare. Det finns exempel på båda i denna skrift.

Undersökningar om fasader och fukt har visat att det är lämpligt att inta ett mer nyanserat förhållningssätt till om det är stående eller liggande panel som står bäst mot fukten. Den del av träet som är mest känslig för vatten är ändytorna. Oavsett hur trät vänds bör man se till att skydda ändytorna.

Trä är Sveriges vanligaste fasadmaterial. Fasadens utseende avgörs av flera faktorer i samspel: träslaget,

Rödmålad timmerstomme och röda knutbrädor fungerar bra med grå putsad grund och förzinkade plåtdetaljer. Notera även grundens ventilation i form av tegelrör. Huset finns utanför Askersund.

formen på den stående brädan och läktens profil. Finsågad fasadpanel i gran är det vanligaste och billigaste valet till fasaden. Granvirke tar upp vatten långsammare än furu, vilket gör fasaden mer hållbar. Gran är också lokalt producerat i nästan hela landet och därför ett klimatsmart alternativ. Furu behöver vara kärnfuru av

Avrinningsbräda / offerbräda leder ut vattnet från fasaden och skyddar därmed mot röta.

Profilen på lockläkt går lokalt under namnet Askersundsläkt, här på prästgården i Askersund. Notera även den utsmyckade sockelbrädan.

god kvalitet för att få god beständighet. Även furu produceras lokalt, och ger därmed lägre klimatavtryck. Lärk och ceder har på senare år blivit populära träslag till fasader. Där kan man undersöka var de är producerade innan man gör affär.

Fasadens lockläkt ger möjlighet till variation i fasadens utseende. I Askersund finns en egen profil på läkt som är stadens variant av hattläkt. Den skapar ett vackert och lite gammaldags utseende. Prästgården på Storgatan i Askersund är ett fint exempel.

Känner du till det gamla uttrycket "Rotsida ner, kärnsida ut"? Så tänkte man när man byggde förr, omsorgsfullt och med stort mått av eftertanke. Säkert finns det skäl till uttrycket. Kanske borde dessa gamla kunskaper och andra åter komma till användning för ett mer hållbart byggande.

Fönster & dörrar

Fönstren är husets ögon och precis som taket är de viktiga för byggnadens karaktär.

Den som tar sig an att byta en bildörr på en amerikanskanare skulle förmodligen inte välja en dörr från en halvgammal Volvo. Lite så är det med hus också. Detaljerna bör stämma in i helheten.

Fönstren släpper in ljus och frisk luft och ger utblickar, men de är även en del av byggnadens kulturhistoriska värde. Bra att veta är att äldre fönster ofta är tillverkade av mycket god virkeskvalitet – till skillnad från många nya fönster. Med en god virkeskvalitet går det ofta att rädda även de till synes mest illa åtgångna fönster åt eftervärlden.

Fönstren spelar roll för husets energiförbrukning, men är inte avgörande. Att byta fönster för att spara energi är ofta ett dåligt råd. Byt hellre tätningslister! Om ett byte trots allt måste ske, räcker det kanske med att något eller några av husets fönster byts ut medan övriga renoveras.

Någon särskild sydnärkemodell på fönster kan man nog inte ringa in men när det kommer till dörrar finns en gammal modell som går under namnet Närkedörr! I ärtgrön tappning finns den på sidan intill, nymonterad på en tillbyggnad utanför Rönneshytta.

Trolleri! Samma hus, samma fönster. Virket i fönstren från 1950-talet var friskt, men formen ock så tråkig. Huset i Skyllberg är byggt 1920, men fick små fönster i en brutal renovering på 1950-talet. Mittspröjs, färgsättning och ny utformning på fodret gick 1920-talet till mötes.

◀ Närkedörr.

◀ Enkel snickeridetalj över fönster.

▼ Några exempel på dörrar som pryder sina hus.

Renovering av fönster

Även om ett äldre fönster ser förfärligt ut så går det att fixa till! Ofta är det bottenstycket som blivit dåligt och kan behöva nytillverkas. Ta hjälp! Övriga moment klarar de flesta av med tålamod och rätt material och utrustning.

1 Lyft av fönstret och sätt för något i öppningen. Jobba gärna inomhus. Gör en bedömning av status på träet. Behöver någon del bytas ut?

2 Plocka ur och märk upp glasen. Ta bort gamla stift som hållit rutor på plats.

3 Skrapa bort all lös färg. Kallskrapa eller använd värme. Eventuellt slipa lite.

4 Grundmåla med utspädd linoljefärg. Enkelt när inga rutor är på plats.

5 Montera och stifta fast rutorna igen. Om en ruta gått sönder: ersätt gammalt glas med gammalt glas. Kitta med linoljekitt.

6 Måla första strykningen med linoljefärg omgående efter kittning för bästa vidhäftning. Efter torkningen, måla andra strykningen.

7 Underhållstips: Vart femte år tvättar man av och stryker på ett tunt lager färg. Denna strykning går fort och är en smart underhållsinsats.

I Hantverkshuset i Askersund pågår ett projekt att renovera husets många fönster. Arbetet sker ideellt av amatörer som lär sig hantverket under ledning av yrkeskunniga.

Välja färg!

Börja med att välja färgtyp, fortsatt med att välja kulörer.

Foto: Karin Björkqvist

När du ska välja färgtyp till ditt hus är det en god idé att först ta reda på husets byggnadsår. Färghandlarens råd är att välja en färgtyp, färgsystem och kulörer som är tidstypiska för husets byggår. Slamfärg och linoljefärg var i princip allenarådande för trähusbebyggelse på landsbygden i Sydnerke fram till 1940-talet.

Moderna färgtyper används på moderna hus. Om huset är nybyggt och målas för första gången är det fritt fram att välja färgtyp. Om du däremot ska måla om ett hus är valet redan gjort och du bör fortsätta på den inslagna vägen. Använd en färgtyp med samma bindemedel som tidigare lager färg. Det kan innebära ett risktagande att använda färg med annat bindemedel. Det går inte att måla slamfärg på oljefärg, till exempel.

Men hur vet man vad huset är målat med? Det finns några knep: Slamfärg och åldrad linoljefärg kriter av sig på fingrarna. Oljefärg blir blank om man gnuggar lite på den med lacknafta eller t-röd. Om du gör motsvarande på plastfärg sker en kemisk reaktion som gör ytan som suddgummi i känslan. Om det är svårt att avgöra, låt en fackman göra sin bedömning.

Färgsättning

Som i allting annat går det mode i färgsättning. En långvarig trend med grå och svarta fasader verkar avta och intresset för traditionell färgsättning tycks växa.

Oavsett mode finns det färger som alltid är klassiska och häribland finns några grå toner, några vita och så ständigt den faluröda. I Sverige är falu rödfärg lite av kulturhistoria på burk och rödfärgen kan spåras tillbaka till 1500-talet. Det ockragula på fönsterbågar och dörrar skulle imitera den dyrbara ekens guldbruna färg. Färgen ”herrgårdsgult” i klassisk färgsättning tillkom på 1700-talet för att efterlikna den exklusiva gula sandstenen på franska slott.

Den som bor inom detaljplanerat område och som vill byta färg på sitt hus måste göra en bygganmälan om detta. Den som ska måla sitt hus utanför detaljplanerat område är relativt fri att tänka själv. Å andra sidan gäller det att hålla god ton i en befintlig helhetsmiljö. Titta på omgivningen, både naturen och andra hus, och välj kulörer som passar in. Men trots anpassningen kan man göra kreativa och lite roliga lösningar. Traditionell färgsättning kan få moderna tillskott. De stora ytorna får gärna vara tidlösa, eftersom det vanligtvis tar tjugo år till nästa målningstillfälle.

Den som vill ha mycket färg får satsa på ytterdörren och trädgårdsmöblerna. Det kan tillföra en bra känsla till helhetsintrycket. Just ytterdörren är en viktig detalj, eftersom den välkomnar dig hem varje dag. Lokala traditioner är värda att värna. I Sydnärke är det en stark tradition av falurött på landsbygden,

ofta i kombinationer med gråtoner, grön umbra eller ockragula toner. Genomtänkta färgpaletter går inte ur modet. Färghandlaren tips är att åka runt i trakten och leta fina exempel. Att knacka på och fråga någon vad de valt för färg brukar sällan eller aldrig ge upphov till irritation, tvärt om, den som fått till en fin lösning brukar gärna ställa upp med tips.

Det brukar vara fasadens färg som omnämns när man talar om husfärg. Men det är många detaljer som kan målas på ett hus... Fönsterbågar och ytterdörrar, knutar och foder. Vindskivor, stuprör, husgrund, källardörr och källarfönster, staket, grind, plank... Färghandlartips: Välj kulörer som ser lite smutsiga ut! Ofta blir nyanser som ser lite murriga ut på kulörprovet bäst i praktiken. De står fint mot sommarens grönska och mot vinterns snö. Klara, rena färger blir som att släppa ner en legobit på gräsmattan.

På äldre hus kan du skrapa fram gamla färglager och göra en färgtrappa, så man ser hur färglager lagts på varandra. Kanske kommer det fram något oväntat fint! Och sista tipset gällande färgsättning: provmåla på husväggen, minst ett par kvadratmeter innan du bestämmer dig.

Hus i schweizerstil i Laxå där energiska ägare skrapat bort det vita och bruna och hittat husets ursprungsfärger och även kittat om 900 fönsterrutor.

Hur går jag vidare?

Hoppas att du fått någon idé eller inspiration till ditt framtida projekt. Du är en av dem som utvecklar vår bygd!

Börja med att samla fler goda exempel! Tidskrifter om torp, gårdar, hus, trädgård finns på kommunbiblioteken. Sociala medier är översållat med konton med goda exempel och lösningar. Dessutom finns mängder av information från branschens aktörer, men håll huvudet kallt, allt går att sälja med mördande reklam. Att vända sig till välrenommerade yrkespersoner i trakten kan vara ett säkrare tips och att anlita en arkitekt kan vara en mycket god investering. Inspiration och kunskap kan också inhämtas hos Svenska byggnadsvårdsföreningen, www.byggnadsvard.se.

Samhällsbyggnad Sydnärke omfattar tre kommuner: Askersund, Laxå och Lekeberg. Förvaltningen hjälper dig med frågor kring ansökan om bygglov och andra lov, planering och kartor och mätning.

För frågor om energi, t.ex. energieffektiviseringar, stöd till solceller, radonsanering finns aktuell information på www.lansstyrelsen.se/orebro under fliken Bo och leva.

Samlad information om lediga tomter, bygglov med mera hittar du på www.askersund.se och www.laxa.se.

3 tips!

1. Kolla upp vad som gäller i ditt område; enskilt eller kommunalt vatten & avlopp, är området inom detaljplan osv. Vilka tillstånd kommer krävas?
2. Diskutera dina byggplaner med olika personer i tidigt stadium.
3. Ha tålamod! Allt tar lite längre tid än man vill tro.

Askersunds
KOMMUN

LAXÅ
KOMMUN

**Samhällsbyggnad
Sydnärke**

ASKERSUND - LAXÅ - LEKEBERG

Länsstyrelsen
Örebro län

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN